

Ogrody społecznościowe jako forma edukacji ekologicznej wśród inicjatyw lokalnych – unikalność łączenia pedagogiki z ekologią w ramach obchodów Jubileuszu APS

Anna Falkowska

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

ORCID: 0000-0002-2970-4496

Abstract

Community gardens as a form of environmental education among local initiatives – the uniqueness of combining pedagogy with ecology as a part of The Maria Grzegorzewska University jubilee celebration

In the urban space we can see less and less elements of animate and inanimate nature. The dominance of skyscrapers, office buildings, and large-scale shopping malls contributes to limiting the development of children and adults in the natural environment. Limited green areas, prevent contact with the ecosystem. The remaining few Family Allotment Gardens located for example in Warsaw, as well as the establishment of community gardens on the initiative of local residents, can be a form of creating social bonds and an ecological awareness. Through this kind of participation for environmental protection, we can educate children, youth and adults about the need to raise the level of environmental issues. The article presents qualitative research consisting of the analysis of documents concerning local initiatives disseminated in the mass media and on the websites of local, non-governmental bodies. Not every person is looking for

---

Anna Falkowska, mgr; dyplomowany socjolog (specjalizacja: zarządzanie zasobami ludzkimi), dyplomowany specjalista z zakresu ochrony środowiska, doradca zawodowy otwarty na kształtowanie świadomości ekologicznej, wykładowca akademicki na uczelniach o profilu przyrodniczym, autorka wielu publikacji naukowych i pokonferencyjnych; od kilku lat zajmuje się szeroko pojętą edukacją ekologiczną: w przedsiębiorstwach, w instytucjach państwowych, w organizacjach pozarządowych, w placówkach oświatowych (w przedszkolach i szkołach podstawowych).

Facta Ficta.

Journal of Theory, Narrative & Media

---

such information, so not everyone understands the need to preserve green areas and the possibility of integration and popularization of knowledge in the field of environmental protection.

The article will also present the works of The Maria Grzegorzewska University students who were to design a garden located at educational institutions. Ideas of students will be presented in the photographs.

The subject matter is undoubtedly necessary to show among educators the relationship between the city – the individual – society, for example upbringing in accordance with the principles of sustainable development. Teaching about ecology at the Maria Grzegorzewska University at the department of Education for Sustainable Development may be an example combining pedagogy with ecology, as part of the APS Jubilee celebrations.

Keywords: community gardens, ecological education, social initiatives, pedagogy, social bonds

Popularyzacja ogrodów społecznościowych w kraju i na świecie

Wychowanie wśród otoczenia przyrodniczego wpływa na kondycję psychiczną człowieka. Życie wśród zielonych obszarów pozwala uspokoić układ nerwowy dzięki dużej odległości od hałasu, spalin i innych negatywnych skutków urbanizacji. Z tego powodu tworzenie ogrodów społecznych w obecnych czasach może mieć podwójny wymiar edukacyjny. Nie tylko będzie angażować społeczność lokalną do partycypacji na rzecz ochrony środowiska, tworzenia miejsc spotkań (integracji i wzmacniania więzi interpersonalnych), ale również wzmocni konieczność ochrony środowiska. Dzięki zieleni obniżona zostanie temperatura powietrza, poprawi się aspekt psycho-fizyczno-ruchowy, a dzięki kreatywnemu spędzaniu czasu na świeżym powietrzu, człowiek będzie cechował się produktywnością (Bańka: 2002).

Kolebką inicjatyw ogrodniczych byli mieszkańcy Berlina, którzy w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych w nieużytkowych przestrzeniach, takich jak między innymi: na dachach, w bramach, czy małych przestrzeniach, zakładali ogródki społecznościowe. Statystyki przeprowadzone we wrześniu 2019 roku wskazały, że jest tam dwieście ogródków. Celem stworzenia ogrodów społecznych dla mieszkańców Berlina było odcięcie się od kapitalistycznego trendu miasto-firma.

Inicjatywy oddolne pozwolą na wzmacnianie wspólnoty, opierającej się na pracy własnych rąk. Lokalizacja ogródków jest różna, najważniejsze jest, aby wykorzystywać wolną przestrzeń na promowanie bioróżnorodności. Tego typu tereny zielone powstają na przykład przy parkach miejskich (Rosenduft, 2000m²), w podwórkach między kamienicami (Karma Kultur, Frieda Süd), na byłym lotnisku Tempelhof (Allmende Kontor, Stadtacker), ogródkach działkowych (Am Stadtpark I, Hertzal Wilde-Rose) na nieogrodzonych skwerach (Gartenlabor), betonowych nieużytkach (Prinzessinengarten na

Moritzplatz, himmelbeet), a czasami zlokalizowane są na częściowo wyłączonych z użytku cmentarzach (Prinzessinengarten Kollektiv). Inicjatorami tych działań były rodziny migrujące (z byłych krajów Jugosławii), lokalni aktywiści i aktywistki, którzy od 1996 roku dążyli do tego, aby zachować swoje dotychczasowe tradycje, czyli uprawiać ogródki przy domach. W 2020 roku wypracowano nowy dokument, „Kartę dla zieleni miejskiej Berlina” (Charta für das Berliner Stadtgrün), która zalicza ogródki działkowe i społecznościowe do ważnej infrastruktury zielonej w mieście. Jednocześnie zobowiązuje mieszkańców do opracowania wspólnej strategii obu tych form miejskiego ogrodnictwa do optymalizacji zasobów (szersze udostępnianie, podział dużych parceli na mniejsze, wspólnotowe ogródki i tworzenie kolejnych ogrodów w nowych osiedlach mieszkaniowych). Aktualne założenia karty są szeroko dyskutowane w Berlinie na różnych szczeblach: oddolnym i administracyjnym.

W Danii natomiast w ogrodach społecznych można zaopatrzyć się w eko-produkty oraz odpocząć w otoczeniu darów natury ze znajomymi. (Bujna Warszawa 2020).

Coraz częściej takie same praktyki można dostrzec w polskich miastach. Najczęściej ogrody społeczne są pielęgnowane przez mieszkańców miast, którzy pasjonują się uprawą roślin oraz hodowlą pszczół. Dodatkowo, sąsiedztwo warzywniaków czy barów może sprzyjać zakładaniu ogrodów, ze względu na ewentualną współpracę przy finansowaniu inicjatyw społeczności lokalnych. Owoce i efekty pracy rąk ludzkich są zbierane według reguł ustalonych przez członków zespołu. Potwierdzeniem tego rodzaju kooperacji jest przykład wrocławskiego ogrodu, który został stworzony w celu: „poodnoszenia świadomości różnych grup, promowania krótkich łańcuchów dostaw, integrowania lokalnych producentów i zachęcenia do zmiany diety na bardziej roślinną” (Noizz 2020). Wszelkie działania mają na celu poprawić politykę klimatyczną miasta, aby łąpać deszcz, zazielenić zabetonowaną przestrzeń, wyżyć się plastikowych nawyków.

Ogrody społeczne jako most łączący bioróżnorodność z urbanizacją

Urbanizacja sprzyja rozdzielaniu siedlisk naturalnych, bowiem wszelka ingerencja w dotychczasowy areał zamieszkiwany przez osobniki zwierzęce powoduje płoszenie lub zanik gatunkowy. Miejskie wyspy ciepła mogą powodować zanik bioróżnorodności (temperatura powietrza podwyższona z powodu emisji dwutlenku węgla ze spalin samochodów, z elektrowni, usuwanie zielonych terenów, na rzecz budowy biurowców czy bloków mieszkalnych). Dobrym rozwiązaniem tego problemu może być uprawa roślin i hodowla

zwierząt. Ogrody społeczne nie powstały w naturalny sposób, lecz mimo to znacząco wpływają na rozwój struktury ekosystemu i sprzyjają formowaniu lokalnego biotopu. Natomiast fauna pełni rolę konsumentów. Przykładem mogą być kwiaty w rabatach i owady, które zapylają rośliny, umożliwiając otrzymanie miodu lub innych darów natury (Luniak 2020: 2-9).

Należy podkreślić, że zachowanie drzewostanów lub sadzenie nowych sprzyja ograniczaniu hałasu i ochładza klimat, a w takim otoczeniu ludzie chętniej przebywają. Zgodnie z badaniami z zakresu psychologii środowiskowej, zieleni sprzyja redukcji stresu i agresji. Jednakże sąsiedztwo ulic i sól docierająca do systemu korzeniowego uniemożliwia pobór wody, a tym samym generuje trudność we wzroście roślin. Z kolei w okresie letnim, z powodu tworzenia się miejskich wysp ciepła i deficytu racjonalnych zasobów wody, ograniczony zostaje rozwój flory (Akademia Dzikiej Ochoty 2020: 2-5).

Intensywna urbanizacja potęguje problem zmian klimatycznych. Nowoczesne technologie nie zawsze uwzględniają zasady zrównoważonego korzystania z zasobów wodnych, ochrony życia na lądzie, ekosystemów. Można to zauważyć podczas powolnego wzrostu drzew, czego przyczyną jest dostosowywanie się do zmian. Na podstawie badań naukowych przeprowadzonych przez Michała Bogdziewicza, stwierdza się, że w zależności od temperatury występującej w okresie letnim, drzewa dopasowują kolejne cykle nasienne w nadchodzącym roku. Zmiana ta powoduje zwiększoną częstotliwość wydawania owoców, jednakże jakość nasion jest zdecydowanie słabsza (Dziennikwschodni.pl 2020).

Dlatego tak istotne jest tworzenie ogrodów społecznościowych, które są schronieniem dla zanikającej bioróżnorodności.

Ogrody społeczne jako forma rozwoju dla dzieci i osób dorosłych

Na potrzeby niniejszego artykułu wykonano analizę dokumentów i aktywności społeczeństwa w sieci internetowej (analiza dyskursu partycypacji mieszkańców na rzecz ekologii), aby zweryfikować zakres aktywności, czyli podejmowania inicjatyw oddolnych.

W stolicy, a dzięki inicjatywie „Bujna Warszawa”, wszystkie osoby, które chciałyby stworzyć ogrody społeczne, mają wsparcie architektów i botaników, niezbędne do założenia ogrodu czy projektowania siedlisk. Ponadto ochotnicy otrzymują pomoc przy procedurach formalnych oraz niezbędne materiały do podniesienia poziomu swojej wiedzy. Koordynatorzy programu „Bujna Warszawa” na stronie zamieścili szkolenie *Jak założyć ogród społeczny?*, aby zachęcić mieszkańców do partycypacji na rzecz ochrony środowiska (Bujnawarszawa.pl 2020). Powstała mapa z lokalizacjami

ogrodów, aby łatwiej było się przyłączyć mieszkańcom do podjęcia inicjatyw oddolnych o charakterze ekologicznym (Bujnowarszawa 2020).

Dotychczasowe aktywności lokalne, podejmowane przez społeczeństwo miasta stołecznego Warszawy były wielorakie. Jedną z nich było założenie ogrodów społecznościovych w różnych dzielnicach miasta. Jedna z grup na portalu Facebook porównała te ogrody do:

laboratoriów, w których ćwiczymy kolektywne działania, aktywizm, testujemy metody uprawy, permakulturę, kompostowanie. Każdy ogród to wyjątkowa społeczność i wyjątkowe miejsce (Facebook, 2020, ogród społecznościowy – Fort Bema).

Oczywiście nie tylko w Warszawie są zakładane ogrody społecznościowe. Inicjatywy takie podejmuje Kolektyw Kąpielisko w Poznaniu, Krakowski Ogród Społeczny Macierzanki, Olbiński Ogród Otwarty z Wrocławia, Ogród Społeczny Wolna Wisła z Torunia, czy też Ogrody Społeczne „Zielona Oaza” osiedle Witosa w Katowicach (Facebook 2020).

W ramach inicjatywy „Bujna Warszawa” cyklicznie organizowane były spotkania o charakterze pogadankowym dotyczące zajmowania się roślinami i zbierania nasion, aby stworzyć lokalny ogródek na balkonie lub przekazania ich do banku nasion. Poza zrzeszaniem się mieszkańców i cyklicznym pielęgnowaniem roślin, prowadzone były inicjatywy edukacyjne oraz aktywizacja pozostałych mieszkańców poprzez głosowanie w Budżecie Obywatelskim na projekty dotyczące kompostownika (Bujnowarszawa.pl 2020). Do kompostownika ogrodnicy z Jazdowa gromadzą skoszoną trawę, fusy z kawiarni, łuski ziaren kawy, oraz oborniki z Pruszkowa (Bujnowarszawa.pl 2020).

Po weryfikacji informacji zamieszczanych przez miejskich ogrodników wywnioskowano, że przy odpowiednim przygotowaniu gleby, partycypacja na rzecz ogrodów miejskich to jedynie 10%, ponieważ w większości za koordynację procesów odpowiada natura, która samodzielnie sobie radzi, rodząc plony. Dlatego należy stworzyć odpowiednie warunki, aby flora mogła pobierać energię, wodę i biomasę. Można wykorzystać do tego celu proste rozwiązania, na przykład, aby zapewnić energię cieplną, wystarczy zbudować szklarnię z ceglana ścianą, która zapewni absorpcję ciepła. Wskazywano na konieczność zapewnienia retencji wody, która jest istotnym elementem dla ogrodu miejskiego szczególnie podczas uprawy rzodkiewki, sałaty, szpinaku oraz roślin plennych, a także roślin buraka liściowego, fasoli, pomidorów koktajlowych, wieloletniego jarmużu, samosiewnych: mięty, rukoli oraz cukinii i dyni (Bujnowarszawa 2020).

Ogrody społecznościowe na warszawskim Ursynowie są równie popularne jak w opisanym powyżej Jadowie. Na znanym portalu społecznościowym założono grupę wsparcia do komunikacji między miejskimi ogrodnikami. Do aktywności podejmowanych przez Urzędników Dzielnic, którzy prowadzą

program „Zostań sponsorem drzewa na Ursynowie”, przyłączają się ogrodnicy oraz pozostali mieszkańcy społeczności lokalnej, którzy pytają o wskazanie miejsca na sadzenie drzew, a po zakupie sadzonki pragną oznaczyć roślinę swoimi danymi (Ogrody społecznościowe na Ursynowie 2020).

Ponadto, w ramach jednoczenia więzi w społeczności prowadzącej ogrody społeczne, organizowane są Dożynki Ogrodów Społecznościowych przy wsparciu Rodzinnych Ogrodów Działkowych (ROD) Pratulńska Warszawa. Wsparciem dla osób chcących zakładać społeczne ogrody w mieście są organizacje pożytku publicznego, między innymi Stowarzyszenie Zasiaj, którego celem jest edukowanie i popularyzacja kultury oraz wspieranie działań obrazujących wpływ człowieka na otoczenie przyrodnicze (Stowarzyszenie Zasiaj 2020).

Z kolei na Bielanach działania Ogrodu Modraszka integrują sąsiadów do budowy grządek i sadzenia warzyw ziół, stawiania ławek oraz zorganizowania plenerowej biblioteki. Urząd Dzielnicy Bielany podobnie jak przedstawiciele władzy na Ursynowie, wspiera miejskich artywistów. Cykliczne warsztaty tworzenia budek lęgowych dla owadów i spotkania dotyczące recyklingu sprzyjają popularyzacji zasad ruchu zero waste, co wspiera ekorozwój dzielnicy (Ogród Modraszka 2020).

Z kolei na Sadybie od 2017 roku działa organizacja pozarządowa „Fundacja Ogrody Bajkowe”, której celem jest edukacja ekologiczna oraz wykonywanie wspólnych prac na świeżym powietrzu, by budować sąsiedzkie więzi. Idea wspólnej uprawy warzyw i owoców nie jest wyłącznie dozwolona dla mieszkańców Sadyby. Zgodnie z założeniem pomysłodawców Fundacji, każda osoba lub grupa ludzi mogłaby posiadać kawałek ziemi pod indywidualne uprawy, musiałaby przy tym stosować się do wytycznych profesjonalnych ogrodników. Dodatkowo integracja, rekreacja oraz spotkania towarzyskie odbywają się w przyjaznym otoczeniu ławek, piaskownic i zjeżdżalni dla całych rodzin (Sadyba24 2017).

Na podstawie tych kilku wybranych ogrodów, założonych w różnych częściach Warszawy, można wnioskować, że każda społeczność może w inny sposób rozwijać swoje miejsca obcowania z przyrodą, wystarczy jedynie, aby zgromadziła się we wspólnym celu grupa mieszkańców.

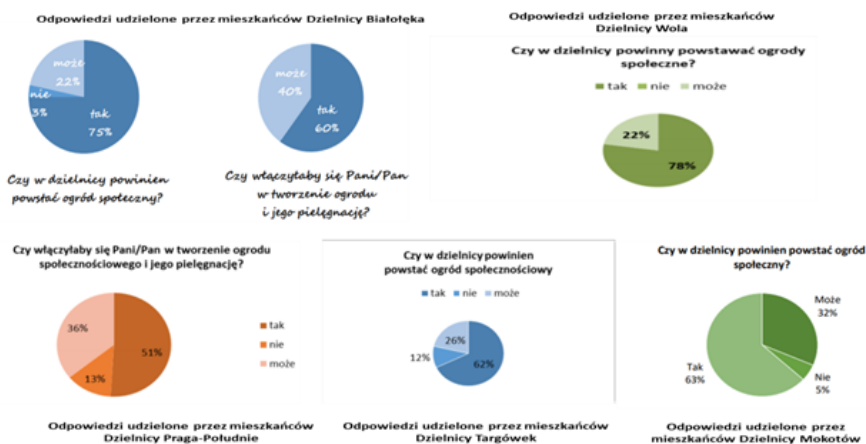
Pedagogika ekologii w ramach obchodów Jubileuszu Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie

Nauczanie o ekologii wymaga aktywizacji wielu obszarów działalności podmiotów. Na terenie Warszawy jest czternaście wzorcowych ogródków przyszkolnych, które zostały założone dzięki zaangażowaniu dyrekcji,

nauczycieli, rodziców oraz mieszkańców. Te miejsca zapewniają zachowanie więzi wśród społeczności lokalnych w perspektywie międzypokoleniowej.

W celu oszacowania ogólnospołecznego poziomu świadomości budowania kultury ekologicznej za pomocą tworzenia i uprawiania ogródków społecznych, zweryfikowano raporty zawierające dane z kilku dzielnic Warszawy. Ich wyniki przedstawiają się następująco:

Rysunek 1 Wykresy odpowiedzi udzielonych przez mieszkańców wybranych dzielnic Warszawy na pytania dotyczące ogrodów społecznościowych. Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów

przygotowanych przez Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawy

Wśród społeczności miejskiej w kilku dzielnicach miasta stołecznego Warszawy przeprowadzono badanie opinii publicznej. Badano odpowiedzi na pytanie: „Czy w dzielnicy powinien powstać ogród społeczny” oraz sprawdzono, czy mieszkańcy włączyliby się w tworzenie ogrodu i jego pielęgnację. Poniżej przedstawione zostaną wyniki udzielone przez mieszkańców dzielnic: Białołęka, Wola, Praga-Południe, Targówek i Mokotów.

Wśród mieszkańców Białołęki ponad 75% respondentów wyraziło pozytywną opinię dotyczącą aranżacji ogrodu w przestrzeni miejskiej i 60% obywateli zadeklarowało partycypację na rzecz tworzenia tej inicjatywy oddolnej. Mieszkańcy aktywnie brali udział w wyborze lokalizacji, w efekcie czego, podczas organizowania budżetu obywatelskiego w 2017 roku skwer Mehoffera został wybrany na ogród społeczny (Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawy 2020a).

Z kolei mieszkańcy dzielnicy Wola w 78% udzielonych odpowiedzi poparli pomysł powstania ogrodów społecznych, natomiast neutralne zdanie wskazało 22% osób. To przełożyło się na wyniki dotyczące gotowości do wzięcia udziału w pracach pielęgnacyjnych i tworzenia ogrodu. Bowiem 58% mieszkańców chętnie podejmie inicjatywę, natomiast 33% wyraża wahanie, a 9% osób kategorycznie odmawia współpracy. Można przypuszczać że ten

nierównomierny podział odpowiedzi wynika z faktu, iż społeczność wolska nie czuje się gospodarzem zieleni na terenie swojej dzielnicy (62% udzielonych głosów). Być może jest to spowodowane niskim poziomem świadomości na temat sposobów włączenia się w inicjatywy ogólnodzielnicowe czy też ogólnomiejskie, organizowane przez *Bujną Warszawę*.

Przedstawiciele Zarządu Zieleni miasta stołecznego Warszawy (2019a) podczas badania inicjatyw mieszkańców dzielnicy Wola wskazali, że zieleń pełni funkcję zdrowotną dla 60% respondentów. Docenili bowiem dobroczynne skutki, jakie przyroda oraz czyste otoczenia mają dla psychiki ludzkiej. Aż 93% mieszkańców udzieliło pozytywnej odpowiedzi dotyczącej poparcia powstania ogródków przy szkołach i przedszkolach, aby dzieci mogły samodzielnie sadzić rośliny i uprawiać grządki warzywne i ziołowe. Wśród opinii mieszkańców można było znaleźć taką argumentację:

istotny jest kontakt dzieci i młodzieży z przyrodą w tej najprostszej formie: od posadzenia ziarenka po zbiór plonów. Ma to olbrzymi walor edukacyjny, jest też po części odpowiedzią na „deficyt przyrody”, który możemy obserwować wśród najmłodszych (Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawa 2019a:14).

Podobne zdanie mają mieszkańcy dzielnicy Praga-Południe, którzy w 75% pozytywnie oceniają pomysł tworzenia ogrodów społecznościowych, natomiast 23% odpowiedzi jest niejednoznacznych z powodu braku znajomości terminu „ogrody społecznościowe”. Zdecydowanie osoby zamieszkujące tę dzielnicę wskazały konieczność powstania ogrodów przy placówkach oświatowych (90% udzielonych odpowiedzi), aby uczniowie, uczestniczący w zajęciach organizowanych w domach kultury, klubach osiedlowych i bibliotekach, mogli zajmować się pielęgnacją i tworzeniem ogrodu bez wsparcia osób dorosłych (Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawy 2019b).

Z kolei mieszkańcy Targówka nieco ostrożniej podchodzili do tematu włączenia się w pielęgnację i zakładania ogrodu – bowiem jedynie 62% popiera pomysł takiej zielonej inicjatywy wśród budynków mieszkalnych czy handlowych, a partycypację w tym zakresie deklaruje jedynie 43% osób (Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawy 2019c). Natomiast na Mokotowie stu osiemdziesięciu jeden respondentów wyraziło przychylną opinię dotyczącą powstania ogrodów społecznych (Zarząd Zieleni miasta stołecznego Warszawy 2020b).

Praca w ogrodzie wymaga od każdego człowieka nieustannego zaangażowania. Zagadnienie zasadności zakładania ogrodów i kącików przyrodniczych w placówkach oświatowych jest zawarte w Podstawie Programowej, Rozporządzeniu MEN (2017) ponieważ stanowią ważny element edukacji ekologicznej dzieci, zgodnie z działem „Ja-Otoczenie-Przyroda”.

Obcowanie z przyrodą wpływa na nasze postrzeganie świata. Jeśli nie mamy możliwości włączyć się do współtworzenia ogródków społecznych w miejscu zamieszkania, warto zasadzić rośliny na balkonie i stworzyć lokalny ekosystem. Dzięki cierplivej obserwacji dzieci mogą dostrzec cykl życia flory: zmiany od wysiania nasion wiosną, poprzez rozwój latem i jesienne przekwitanie (Ładny dom, 2020).

Na poziomie lokalnej społeczności w obrębie placówki oświatowej, ogródek szkolny może być formą uzupełniania doświadczeń przeprowadzanych w pracowni biologicznej. W książce polskiego botanika, Władysława Szafera, pod tytułem *Ogrody szkolne* (1921), można przeczytać o interesujących sposobach angażowania uczniów w zajęcia terenowe organizowane w parkach, na skwerach czy wśród osiedlowej zieleni. Zdaniem Scott D. Sampson: „Natura ma wielką moc, która potrafi wywołać w nas emocje na długo zapadające w pamięć. Jest coś szczególnego w doświadczeniach z okresu wczesnoszkolnego, które zostawiają trwałe ślady” (Sampson 2016: 41).

Zasadność posiadania ogródka przy szkole można zebrać w kilka punktów dobrych praktyk, jakie dotychczas zaobserwowano wśród wychowanków. Przede wszystkim taka forma przekazywania wiedzy sprzyja zapamiętywaniu, wtedy teoria jest od razu weryfikowana w praktyce. Ponadto, sensoryczne obcowanie ze środowiskiem sprzyja poznawaniu faktur elementów przyrodniczych, środowiska życia różnych gatunków biologicznych: ekosystemu wodnego, lądowego, leśnego (Ogrody.edu.pl 2020).

Studentki (sześćdziesiąt osób) Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie im. Marii Grzegorzewskiej (APS) w roku akademickim 2018/2019, na ćwiczeniach „Podstawy i metodyka edukacji przyrodniczej w klasach I-III” przygotowały scenariusze zajęć prowadzonych w ogrodach oraz stworzyły projekt przestrzeni ogródka przyrodniczego, znajdującego się przy placówkach oświatowych. Tematyka jest bezsprzecznie potrzebna dla kształtowania świadomości proekologicznej, aby ukazywać wśród pedagogów zależność między miastem – jednostką – społeczeństwem. Nauczanie

Rysunek 2 Przykładowe projekty zagospodarowania przestrzeni ogrodów przy szkole wykonane przez Studentów APS. Źródło: Anna Falkowska (autor zdjęcia)

o ekologii w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Zakładzie Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju, może stanowić przykład unikalności łączenia pedagogiki z ekologią.

Powyższe, przykładowe projekty zagospodarowania przestrzeni ogródków przy placówkach oświatowych, wykonane przez Studentów APS, ukazują świadomość pedagogów o konieczności obcowania ze środowiskiem przyrodniczym. Wytyczone tak zwane „pole dydaktyczne”, czyli miejsce na leżaki czy grządki uprawne, to tylko niektóre pomysły pedagogów do poprawy partycypacji na rzecz rozumienia zasad zrównoważonego rozwoju. Kontakt z roślinami i zwierzętami, którymi uczniowie mogliby się troszczyć, jest, w opinii kształcących się nauczycieli w APS, doskonałą formą budowania pedagogiki ekologii, która będzie w przyszłości owocować większym zakresem partycypacji społeczeństwa obywatelskiego na rzecz zakładania ogrodów społecznościowych w obszarze zamieszkiwanych jednostek terytorialnych.

Wśród pomysłów studentek Akademii Pedagogiki Specjalnej dotyczących treści scenariuszy do przeprowadzenia zajęć w otoczeniu ogródka, znalazł się pomysł eksperymentowania, polegającego na pomiarze liczby kropeł spadających pod drzewem i na otwartej przestrzeni. Studentki zwróciły uwagę na konieczność uczenia wychowanków o oznakach nadejścia burzy, które można dostrzec oglądając zachowania zwierząt, roślin, ptaków. Dla uczniów klas starszych zaproponowały udział w obserwacji i stawiania hipotez dotyczących przyczyn powstawania tęczy. Natomiast dzieci w wieku przedszkolnym mogą, wykorzystując zmysłowe postrzeganie przyrody, rozróżniać kwiaty, które przyciągają owady swoim pięknym zapachem i kolorowym wyglądem. Tym samym możliwe jest nauczanie dzieci, na czym polega przenoszenie nasion dzięki wiatrowi, a dlaczego inne rośliny są zapylane przez owady. Studentki podkreśliły znaczenie prowadzenia dzienniczka obserwacji uczniów, dzięki któremu poziom edukacji i samodzielnego dochodzenia do wiedzy, zgodnie z teorią Stefana Szumana (1985), będzie na dużo wyższym poziomie. Wskazały, że dzieci dzięki obserwacji świata mają możliwość wywnioskowania na przykład, jaka gleba jest najlepsza do sadzenia pomidora, jaki jest cykl jego wzrostu, jak przebiega proces zmiany koloru skórki.

Podsumowanie

Podejmowanie inicjatyw społecznych dotyczących ochrony środowiska to doskonała forma edukacji ekologicznej, której odbiorcami i uczestnikami mogą być dzieci, młodzież, osoby dorosłe, decydenci oraz przedstawiciele

organizacji pozarządowych, rządowych, prywatnych. Społeczeństwo nieustannie podlega procesowi całościowej edukacji, dlatego istotne jest łączenie pedagogiki z ekologią, dzięki któremu będzie możliwe podnoszenie poziomu świadomości o zrównoważonym rozwoju, czyli zapewnieniu takiego rozwoju społecznego, gospodarczego, ekonomicznego, ekologicznego i politycznego, aby zapewnić dobrobyt i przyszłość następnym pokoleniom.

Społeczność Akademii Pedagogiki Specjalnej od 1920 roku zajmuje się doskonaleniem nauczycieli, trenerów i mentorów w zakresie niezbędnych umiejętności i postaw. Efekty i kryteria edukacji są na wysokim poziomie, do czego bardzo dużą uwagę przykładają pracownicy Zakładu Edukacji dla Ekorozwoju (zatrudnieni w Instytucie Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji), którzy prowadzą zajęcia z zakresu metodyki kształcenia przedmiotów przyrodniczych, aby zapewnić świadomość ekologiczną wśród społeczności lokalnych. Popularyzacja możliwości zakładania ogrodów społecznościowych to nie tylko miejsce edukacji, ale również nawiązywania więzi ogólnospołecznych, które są istotne, aby budować standardy edukacji globalnej, czyli takiej, która uwzględni poszanowanie zasobów Ziemi i potrzeb innych ludzi.

Na zakończenie warto przytoczyć do samodzielnej refleksji słowa Richarda Louva: „Jeśli mamy uratować ochronę środowiska i samo środowisko, musimy uchronić nasz gatunek wskaźnikowy zagrożony wyginięciem: dziecko na łonie przyrody”. W stosunku do osób dorosłych warte uwagi są słowa Mulle, które zostały zacytowane w książce Lindy Akeson McGurk: „Jeżeli pomożesz dzieciom pokochać naturę, będą się o nią troszczyły, bo każdy dba o to, co kocha” (McGurk 2018: 158).

Źródła cytowań

- AKADEMIA DZIKIEJ OCHOTY (2020), 'W koronach miasta', online: <http://zww.waw.pl/wp-content/uploads/2020/02/broszura-dorosli-inter.pdf>, [dostęp: 02.11.2020, ss. 2-5].
- BAŃKA, AUGUSTYN (2002), *Społeczna psychologia środowiskowa*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- BUJNA WARSZAWA (2020), online: http://bujnawarszawa.pl/ogrod-z-doskoku-czyli-uprawa-part-part-time/?fbclid=IwAR1HCgvrYH_JpiqCm7wVzxlKfyndwnu62O-rEGPLRHJNLaCjdWGLGzq-NAfM, [dostęp: 17.10.2020].
- DZIELNICA URSYNÓW (2020), online: http://ursynow.pl/rusza-program-ogrody-spolcznosciowe-na-ursynowie/?fbclid=IwAR0jePPP5H98l-TH6l_RIHr5iHhkpTTEsdf1TzM8hCaZVAP6umrxQTTJQ6mc, [dostęp: 23.08.2020].
- DZIENNIK WSCHODNI (2020), online: https://www.dziennikwschodni.pl/nauka/globalne-ocieplenie-a-ewolucja-drzew,n,1000276719.html?fbclid=IwAR2VrcW4u_K0NfIofamCuwJ_U2H_JQ_ryy-60A3mv-Ic_2IVxjdaqa_DA4kk, [dostęp: 01.11.2020].
- E-OGRODY (2019), online: https://ladnydom.pl/Ogrody/7,113262,24632947,dlaczego-warto-angazowac-dzieci-w-prace-w-ogrodzie.html?fbclid=IwAR3i4ylwEI_cxLbOSvVWf1Mu4jvbPX4PuqCOQL-kxmqqowStMRcFCpoxhYtt8, [dostęp: 12.10.2020].
- FACEBOOK BUJNA WARSZAWA (2020), online: <https://www.facebook.com/bujnawarszawa/posts/1684001045095123>, [dostęp: 16.10.2020].
- FACEBOOK MOTYKA I SŁOŃCE (2020), online: <https://www.facebook.com/motykaisionce>, [dostęp: 17.10.2020].
- FACEBOOK OGRODY SPOŁECZNOŚCIOWE NA URSYNOWIE (2019), online: <https://www.facebook.com/groups/618230055395319/>, [dostęp: 07.10.2020].
- FACEBOOK OGRÓD MODRASZKA (2018), online: https://www.facebook.com/OgrodModraszka/?ref=page_internal, [dostęp: 05.09.2020].
- FACEBOOK STOWARZYSZENIE ZASIEJ (2019), online: <https://www.facebook.com/stowarzyszeniezasiej>, [dostęp: 02.10.2020].
- JAKUBOWSKI, KASPER, MAŁGORZATA ŁACIAK, TOMASZ ŁACIAK, OLENA ZAPOLSKA, OLGA MAJ, ANNA WARZYŃSKA, MARTA POŁAWSKA, ELŻBIETA ROMAN (2018), *Spacerownik dla dużych i małych odkrywców natury. Mikro-wyprawy nad Wisłę i nie tylko*, Kraków: Wydawnictwo Zarząd Dzielni m. st. Warszawy, Fundacja Dzieci w Naturę.

- LUNIAK, MACIEJ (2020), 'Dziki życie w parkach miejskich – jak mu sprzyjać', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2019/02/Dziki-zycie.pdf>, [dostęp: 04.11.2020].
- ŁADNY DOM (2020), online: https://ladnydom.pl/Ogrody/7,113262,24632947,dlaczego-warto-angazowac-dzieci-w-prace-w-ogrodzie.html?fbclid=IwAR3i4ylwEI_cxLbOSvVWf1Mu4jvbPX4PuqCOQLkxmQowStMRcFCpoxhYtt8 [dostęp: 12.10.2020]
- McGURK, LINDA AKESON (2018), *Nie ma złej pogody na spacer. Tajemnica szwedzkiego wychowania dzieci*, przekł. Izabella Mazurek, Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- NOIZZ (2020), online: <https://noizz.pl/ekologia/wroclaw-wespre-ogrody-spoeczne-powstana-tam-uprawy-warzyw-owocow-i-kwiatow/b2rfxrp>, [dostęp: 23.10.2020].
- OGRODY SPOŁECZNE „ZIELONA OAZA” OS. WITOSA (2019), online: <https://www.facebook.com/groups/985174648500002/about>, [dostęp: 15.10.2020].
- OGRODY SPOŁECZNOŚCIOWE NA URSYNOWIE (2020), online: <https://www.facebook.com/groups/6182300-55395319/> [dostęp: 07.10.2020]
- OGRÓD MODRASZKA (2020), online: https://www.facebook.com/OgrodModraszka/?ref=page_internal [dostęp: 05.09.2020]
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, (2017), Dz.U. 2017 poz. 356.
- SADYBA 24 (2017), online: http://sadyba24.pl/wiadomosci/item/1561-ogr%C3%B3d-spo%C5%82eczny-na-sadybie-czyli-ma%C5%82a-wiejska-osada-w-wielkim-mie%C5%9Bcie?fbclid=IwAR0IU-HRPpqL-lyyPIVUahqywwDbdL8uFXUM4Aps_7arb0aEcT3OxOrah5Lc, [dostęp: 21.10.2020].
- SAMPSON, SCOTT D. (2016), *Kalosze pełne kijanek*, przekł. Joanna Żywina, Białystok: Vivante.
- STOWARZYSZENIE ZASIEJ (2020), online: <https://www.facebook.com/stowarzyszeniezasiej/> [dostęp: 02.10.2020].
- SZAFER, WŁADYSŁAW (1921), *Ogrody szkolne*, Lwów: Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych.
- SZKOLNE OGRODY GOSIA ŚWIDEREK, ODE ŹRÓDŁA (2020), online: <http://www.ogrody.edu.pl/index.php?strona=poradnik02>, [dostęp: 10.11.2020].

- SZUMAN, STEFAN (1965), 'O właściwym sposobie i skuteczności okolicznościowego uczenia dzieci', w: Lidia Wołoszynowa (red.), *Materiały do nauczania psychologii*, seria III, t. I, Warszawa: PWN, ss. 85-90.
- ZARZĄD ZIELENI M. ST. WARSZAWY (2020a), 'Zoom na zieleń Białołęki', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2020/02/Bialoleka-zoom-na-zielen.pdf>, [dostęp: 25.10.2020].
- ZARZĄD ZIELENI M. ST. WARSZAWY (2019a), 'Zoom na zieleń Woli', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2019/01/ZOOM-na-zielen-WOLI.pdf>, [dostęp 05.11.2020:].
- ZARZĄD ZIELENI M.ST. WARSZAWY (2019b), 'Zoom na zieleń Pragi-Południe', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2019/01/ZOOM-na-zielen-PRAGI-POLUDNIE.pdf>, [dostęp:02.11.2020].
- ZARZĄD ZIELENI M.ST. WARSZAWY (2019c), 'Zoom na zieleń Targówka', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2019/01/ZOOM-na-zielen-TARGOWKA.pdf>, [dostęp: 28.10.2020].
- ZARZĄD ZIELNI M. ST. WARSZAWY (2020b), 'Zoom na zieleń Mokotowa', online: <http://zzw.waw.pl/wp-content/uploads/2020/02/Publikacja-mokotow-12.12-do-druku.pdf>, [dostęp: 30.10.2020].